

OLIV TA'LIM MUASSASALARI O'ITUVCHILARINIG PEDAGOGIK TASAVVUR VA UNING FAZILATLARI

Shoira Abdumajidovna Abdujalilova

Chirchiq davlat pedagogika instituti, p.f.n. dotsent,

Bo'riyeva Madina Abdullayevna

Chirchiq davlat pedagogika instituti, talabasi

Annotasiya: *Maqolada oliy ta'lim muassasalari o'ituvchilarinig pedagogik tasavvur va uning fazilatlari, kasbiy muhim fazilatlariga psixologik va pedagogik bilim, fan sohasidagi professionallik, kuzatish, pedagogik tasvirlash, rivojlangan nutq va pedagogik kasbni tanlagan kishi kelajakdagi muvaffaqiyatining eng muhim shartlarini yaxshi bilishi kerakligi, aniqligi ifodalangan*

Kalit so'zlar: *oliy ta'lim, pedagogik tasavvur, nutq, kasbiy fazilat, psixologik va pedagogik bilim, isbotlash, ta'kidlash, o'rnatish, ob'ekt, fakt, samara, usul, kasbiy madaniyat*

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ВООБРАЖЕНИЕ И КАЧЕСТВА УЧИТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация: *В статье выражены педагогическое воображение и его качества, психолого-педагогические знания о профессионально важных качествах выпускников высших учебных заведений, профессионализм в предметной области, наблюдательность, педагогическая образованность, развитая речь и то, что человек, выбравший педагогическую профессию, должен хорошо знать важнейшие условия своего будущего успеха, быть точным*

Ключевые слова: *высшее образование, педагогическое воображение, речь, профессиональные качества, психолого-педагогические знания, доказательство, выделение, установка, объект, факт, результат, метод, профессиональная культура*

PEDAGOGICAL IMAGINATION AND QUALITY OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract: *The article expresses pedagogical imagination and its qualities, psychological and pedagogical knowledge about professionally important qualities of graduates of higher educational institutions, professionalism in the subject area, observation, pedagogical education, developed speech and the fact that a person who has chosen a pedagogical profession should know well the most important conditions for his future success, be accurate*

Keywords: *higher education, pedagogical imagination, speech, professional qualities, psychological and pedagogical knowledge, proof, selection, installation, object, fact, result, method, professional culture*

2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni jahon ta'lim standartlari asosida rivojlantirish jarayoni kechdi. Bunda 2017 yili O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini rivojlantirish kontseptsiyasi" dasturulamal bo'lmoqda.

Kontseptsiyada oliy ta'lim o'qituvchilarini zamonaviy talablar asosida tayyorlash vazifasi ham qo'yilgan va shu sababli keyingi besh yil davomida oliy pedagogik ta'lim muassasalarda mazkur vazifani bajarishda alohida e'tibor qaritilmoqda.

O'qituvchining kasbiy muhim fazilatlariga psixologik va pedagogik bilim, fan sohasidagi professionallik, kuzatish, pedagogik tasvirlash, rivojlangan nutq va boshqalar kiradi.

Psixologik va pedagogik tadqiqotlar. Bu sizga o'quv va tarbiyaning maqsad va vazifalarini ilmiy nuqtai nazardan aniqlash va amalga oshirish, talaba va o'quv jamoasining shaxsiyatini rivojlantirish qonunlarini bilish va ishlatishga imkon beradi. Pedagogika va psixologiya asoslarini yaxshi biladigan o'qituvchi harakat, fakt, hodisani tahlil qilishga, pedagogik ta'sirning aniq choralari aniqlashga, o'quv ishlarining shakllari, usullari, vositalari va usullarini qo'llashga qodir. Ushbu yondashuv bilan o'qituvchi muvaffaqiyatga va kutilgan natijaga erishishga tayanishi mumkin.

Tajribali o'qituvchi yuqori darajadagi kuzatish bilan ajralib turadi. Bunday sifatga ega bo'lib, u o'quvchilarning xatti-harakati va faoliyatida batafsil ma'lumot beradi. Bunday o'qituvchilar uchun eng tipik-bu pedagogik kuzatuvlarning doimiyligi va tizimliliigi, kichik va ahamiyatsiz belgilar bilan talabaning ichki dunyosining xususiyatlarini, uning tajribasi va kayfiyatini ko'rish qobiliyati. Kuzatish insonning individual xususiyatlarini, uning aqli, irodasi, xarakteri va boshqalarni ko'rish va tahlil qilishga yordam beradi. Diqqatli o'qituvchi tashqi ko'rinishlarda talabaning shaxsidagi barcha o'zgarishlarni, uning faoliyati va xatti-harakatlarining sabablari va sabablarini ko'rish va tushunish qobiliyati bilan ajralib turadi.

Kuzatish bilan chambarchas bog'liq holda pedagogik tasavvur va uning fazilatlari:

- * o'quvchining ichki dunyosini va ruhiy holatini aqliy tasavvur qilish qobiliyati;
- * talabaning xulq-atvoriga va uning atrofdagi voqelikka bo'lgan munosabatiga ta'sir qiluvchi omillarni taqdim etish qobiliyati;
- * muayyan pedagogik vaziyatlarda zarur tadbirlarni va ularning harakatlarini taqdim etish va rejalashtirish qobiliyati.

Pedagogik tasavvur kenglik, mazmun va realizm bilan ajralib turadi. Biror kishining g'oyalarini mubolag'a qilish yoki kamsitish ba'zan noto'g'ri xatti-harakatlarga va o'quvchilarning salbiy reaksiyasiga olib keladi.

Pedagogik vazifalarni tushunish, ularni muvaffaqiyatli hal qilish o'qituvchidan uning pedagogik mahoratining yuqori darajasini shakllantirishga yordam beradigan ma'lum fikrlash fazilatlarini talab qiladi. Bunday fazilatlarga quyidagilar kiradi:

- * o'quv materialini metodik jihatdan to'g'ri takrorlash, undagi asosiy qoidalarni ta'kidlash qobiliyati;
- * taqdim etilgan nazariy qoidalarning to'g'riligi va asoslilikini isbotlash va isbotlash qobiliyati;
- * o'rganilayotgan materialning kelajakdagi kasb amaliyoti bilan mantiqiy aloqasini o'rnatish qobiliyati;
- * asosiy nazariy qoidalarning ma'nosini turli hodisalar va ob'ektiv haqiqat faktlarini tushuntirishga o'tkazish qobiliyati;
- * o'z faoliyatini va o'quvchilarning faoliyatini tahlil qilish qobiliyati, ularning o'qishga bo'lgan munosabati;
- * pedagogik ta'sirni loyihalashtirish, tegishli qarorlar qabul qilish va ularni amalga oshirishning samarali usullarini topish qobiliyati;
- * talabalarning bilim faoliyati va bilimlariga ob'ektiv baho berish qobiliyati.

Fikrlash bilan birlikda - O'qituvchining kasbiy nutqi quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi: yuqori madaniyat, mazmun va uyg'unlik barcha turlarda; hissiy ifodali nutq vositalariga ega bo'lish (intonatsiya, temp, ekspressivlik, timbre, yuz ifodalari, imo-ishoralar) va boshqalar.

Ko'plab kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining nutqining yuqori kasbiy madaniyati, uning ekspressivligi va mazmuni o'quv materialining mohiyatini yanada aniqroq ishonitirish, isbotlash, tushuntirishga yordam beradi, talabalarning ongi va hissiy-ixtiyoriy holatiga, o'quv muammolarini hal qilishga chuqurroq ta'sir qiladi. O'qituvchining his-tuyg'ulari va fikrlarini ifoda etishning tegishli shaklini topa olmasligi uning eng yaxshi niyatlari kerakli ta'sirga ega emasligiga olib keladi. Bundan tashqari, markalar, so'z boyligi va so'z birikmalarining kamligi bilan ajralib turadigan nutq nafaqat tegishli kommunikativ "to'siq" ni yaratadi, balki, qoida tariqasida, talabalarning o'rganilayotgan fanlarga bo'lgan munosabatiga salbiy ta'sir qiladi.

O'qituvchining teng darajada muhim sifati oqilona pedagogik talabdir. Bu, birinchi navbatda, o'qituvchiga o'quvchilarga va o'ziga nisbatan namoyon bo'ladi va shaxsiyatning psixologik xususiyati sifatida uning pedagogik mahoratining rivojlanish darajasining bevosita ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik talabchanlikning bu ikkala tomoni ham tarbiyaviy ta'sirning muvaffaqiyatini ta'minlaydigan sifatni shakllantirib, birlikda harakat qilishadi. Tadqiqot va amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, talab katta samaradorlikka erishadi:

- * muayyan pedagogik vaziyatning tabiati hisobga olinsa;
- * qachon u o'z biznesini va o'qituvchilarini chuqur bilishga asoslangan,
- * agar u asosli bo'lsa, u shaxsiy manfaatlardan emas, balki pedagogik maqsadga muvofiqligi manfaatlaridan kelib chiqadi;
- * agar u doimiy bo'lsa va barcha talabalarga teng darajada qo'llanilsa;

* odamlar uchun kundalik g'amxo'rlik va ularning shaxsiy qadr-qimmatini hurmat qilish bilan birlashganda.

Pedagogik aloqaning muvaffaqiyati, albatta, o'qituvchining pedagogik taktikani kuzatish qobiliyati bilan bog'liq. Bu inson rivojlanishining eng murakkab "mexanizmi" - uning ichki dunyosiga tegishga imkon beradi. Lotin tilidan olingan "tact" so'zi tom ma'noda teginish, harakat, ta'sirni anglatadi. Uning muhim xususiyatlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

* qo'pollik va mayda tanlovsiz talab;

* muloqotning tabiiyligi va soddaligi, ammo tanishlik va tanishlikka yo'l qo'ymaydi;

* muloqotda halollik va qat'iyatlilik, ammo o'jarliksiz;

* talabalarga ehtiyotkorlik va yaxshi niyat, lekin buni ta'kidlamasdan;

* o'quvchilarga hazil va istehzo, lekin odamni masxara qilmasdan;

* pedagogik ta'sir kategorik shaklda, ammo talabaning shaxsini bostirish va kamsitmasdan;

* talabalarni bilim va tajribada ustunligini ta'kidlamasdan o'qitish va tarbiyalash va boshqalar.

Ilg'or o'qituvchilar faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, o'qitish va tarbiyalashda yuqori, barqaror natijalarga erishishda pedagogik hamkorlikning turli usullari, usullari va vositalarini to'g'ri tanlash, shuningdek ularni mukammal qo'llash muhim rol o'ynaydi. Bir so'z bilan aytganda, biz pedagogik texnologiyalardan mohirona foydalanish haqida gapiramiz. Eng umumiy shaklda u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

* o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish texnikasi va turli tadbirlar (individual va guruh);

* ovozni pedagogik jihatdan to'g'ri qo'yish, ohang, uslub va nutq madaniyati, imo-ishoralar, yuz ifodalari va boshqalardan samarali foydalanish qobiliyati.;

* odamlarni tinglash, o'qituvchilarga ehtiyot bo'lish, ularning so'zlari, ishlari va harakatlariga samimiy qiziqish ko'rsatish qobiliyati;

* "ta'lim materiallari" ni o'rganish va hisobga olishning "texnologiyasi" • o'quvchilarning shaxsiy fazilatlari, o'quv guruhlarining xususiyatlari);

* ta'lim va tarbiyaning interfaol vositalaridan samarali foydalanish qobiliyati;

* talabalarining bilim faoliyati va ularning xatti-harakatlarini pedagogik hisobga olish va nazorat qilish qobiliyati.

O'z mohiyatiga ko'ra, pedagogik texnika pedagogik mahoratning ajralmas va asosiy elementidir. Bu nutq, pedagogik fikrlash, pedagogik xushmuomalalik va boshqa shaxsiy fazilatlarning rivojlanish darajasi bilan bevosita bog'liq.

Pedagogik texnikaning vositalari va usullariga ega bo'lish qobiliyati o'qituvchiga estetik va uslubiy jihatdan tayyorlangan shaxs bo'lishga, agar kerak bo'lsa, paydo bo'lgan pedagogik vaziyatlarda nostandart echimlarni topishga yordam beradi.

O'qituvchining pedagogik aloqasining mukammallik darajasi ko'p jihatdan pedagogik ta'sir usullari va usullarini o'zlashtirish darajasiga bog'liq. Va bu erda ko'pincha sub'ektivlik va munosabatlarda tarafkashlik holatlari mavjud. Bundan tashqari, o'qituvchi axloqiy sub'ektivizm deb hisoblanmasligi mumkin, ammo shunga qaramay, uni talabalar bilan munosabatlarda namoyon qilishi va shu bilan jiddiy pedagogik xatolarga yo'l qo'yishi mumkin.

O'qituvchining sub'ektivligini asoslaydigan psixologik mexanizm-bu biror narsani idrok etish yoki tushunish uchun ba'zan ongsiz tayyorlikni o'rnatish. Bunday munosabat, ayniqsa, ijtimoiy idrok sharoitida, ya'ni odamni pedagogik aloqa sharoitida odatiy bo'lgan shaxs tomonidan idrok etish sharoitida o'zini namoyon qiladi.

Ijobiy yoki salbiy munosabatlarni keltirib chiqaradigan stereotiplar pedagogik aloqada jiddiy kommunikativ noqulaylikka aylanadi.

Shunday qilib, agar biz pedagogik aloqa jarayon sifatida va o'qituvchilar va o'quvchilarning qarshi faolligi natijasida ishlashini hisobga olsak, pedagogik kasbni tanlagan kishi kelajakdagi muvaffaqiyatining eng muhim shartlarini yaxshi bilishi kerakligi aniq ifodalanadi.

Birinchi shart - o'qituvchilar va talabalarning yagona o'quv guruhini tashkil etadigan yaxshi tashkil etilgan qo'shma faoliyati, bu erda talabalarning muvaffaqiyati o'qituvchining haqiqiy muvaffaqiyatiga olib keladi. Bunday holda, jamoaning ijtimoiy-psixologik hodisalari yuqori darajadagi rivojlanish guruhi sifatida yuzaga keladi.

Ikkinchi shart-ijtimoiy-psixologik, axloqiy, axloqiy va pedagogik bilim va ko'nikmalar tizimini o'zlashtirish zarur, ularsiz oliy o'quv yurtida aloqa jarayonini oqilona tashkil etish sezilarli darajada qiyinlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avliyakov N.X., Musayeva N.N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. www. Ziyonet. uz .
2. Азизходжаева Н.Н. Педагогические технологии и педагогическое мастерство. Т.: ТГПУ им. Низами, 2003.
3. Антонов А.В. Системный анализ. – М.2002.
4. Hasanboyev va boshq. Pedagogika fanidan izohli lug'at. 2008.
5. Abdusalilova Sh. "The Concept of Pedagogical Education in the Family in the Work of Abdurauf Fitrat". p-ISSN: 26153785 I Volume 5, Issue 1, Jan 2022.
6. Abdusalilova Sh. va boshq. "O'qituvchining shaxsiyati pedagogik aloqa samaradorligining omili sifatida"

